

GRACJANA DUTKIEWICZ

Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni

Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych

e-mail: g.dutkiewicz@amw.gdynia.pl

ORCID: 0000-0002-0028-4563

Istota i rola samorządu terytorialnego w nauczaniu społecznym Kościoła katolickiego

Nawiązując do wyborów samorządowych w Polsce, które odbyły się 21 października (I tura) i 4 listopada (II tura) 2018 r., tradycyjnie przy okazji tego typu wydarzeń, które dotyczą przejawów demokracji lokalnej, w debacie publicznej pojawia się wiele pytań na temat istoty i roli samorządu terytorialnego we współczesnym państwie demokratycznym, np. pytań o to, czy nowożytny samorząd terytorialny jest silny i czy odpowiada na zmiany zachodzące w otaczającej go rzeczywistości.

W związku z tym należałoby się zastanowić nad jego istotą i rolą w państwie demokratycznym, w którym dominuje katolicyzm, czyli państwie opartym na zasadach demokratycznego państwa prawnego i doktrynie Kościoła katolickiego¹, jakim wydaje się być ówczesna Polska, w której zasady religii często przekłada się nad życie publiczne i struktury państwowe.

W tym znaczeniu – jak zauważa Maria Libiszowska-Żółtkowska – z praktycznego punktu widzenia Polska spełnia niemal wszystkie warunki państwa wyznaniowego, choć w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. znajduje się zapis o odrębności Państwa i Kościoła².

Koncentrując się w tekście na istocie i roli samorządu terytorialnego w formie władzy samorządowej, należy podkreślić, że obok powszechnie występującego trójpodziału władzy, tj. władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej, jawi się on jako nierozzerwalny element ustroju współczesnych

¹ K. Serafiński, *Czy Polska jest państwem katolickim?* <https://liberte.pl/czy-polska-jest-panstwem-katolickim/> [25.10.2018].

² M. Tomaszewicz, *Najbardziej religijne narody świata. Polska jak Afganistan*, <https://www.newsweek.pl/swiat/najbardziej-religijne-narody-swiate-polska-jak-afganistan-mapa/jb4188g> [27.10.2018].

państw postrzeganych na arenie i w stosunkach międzynarodowych jako demokratyczne, których prawo gwarantuje swoim obywatelom szereg praw i wolności.

W niniejszym artykule przedmiotem moich rozważań w jego pierwszej części jest zaprezentowanie istoty i roli samorządu terytorialnego w państwie demokratycznym, natomiast w drugiej zaprezentowanie istoty i roli samorządu terytorialnego w nauce społecznej Kościoła katolickiego, której powstanie i nauczanie związane jest z rozwojem nowoczesnych społeczeństw.

Istota i rola samorządu terytorialnego we współczesnym państwie demokratycznym

W literaturze przedmiotu, jak i w przepisach prawnych spotykamy się z różnym ujmowaniem samorządu. Najczęściej jest to ustalony prawem zakres kompetencji do samodzielnego rozstrzygania spraw określonej społeczności, reprezentowania jej interesów wobec organów państwa i wykonywania zadań wymienionych przez ustawy, umowy lub porozumienia³.

Na gruncie tej interpretacji samorząd terytorialny to rodzaj samorządu obejmującego wszystkie osoby (obywateli), które mieszkają na terenie określonej jednostki podstawowego podziału terytorialnego państwa⁴. W praktyce oznacza to, iż samorząd terytorialny jest:

- podstawową, demokratyczną formą decentralizacji władzy wykonawczej,
- realizuje istotną część zadań publicznych określonych przez ustawy,
- ma wielostronne zadania w zakresie m.in. podnoszenia stanu gospodarczego, kulturalnego i zdrowotnego danego terenu, wykonywane pod nadzorem właściwych organów państwowych w imieniu własnym (ma osobowość prawną) i na własną odpowiedzialność, posiada własny majątek i dochody⁵.

Jednocześnie trzeba również mieć na uwadze to, że samorząd terytorialny jest organizacją przymusową, wobec czego każdy człowiek zamieszkujący na terenie określonej jednostki podstawowego podziału terytorialnego państwa znajduję się w samorządzie obowiązkowo, a nie na zasadzie wyboru⁶.

W świetle powyższego prezentując genezę samorządu społecznego, wskazuje się, że fundamentalne znaczenie dla jego powstania miał upadek państwa feudalnego oraz związane z nim zniesienie społeczeństwa stanowego. Na tej

³ *Samorząd* (hasło), w: *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/samorzad;3971727.html> [1.11.2018].

⁴ „*Samorząd terytorialny*” (hasło), w: *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/samorzad-terytorialny;3971731.html> [5.11.2018].

⁵ Tamże.

⁶ H. Izdebski, *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Wyd. Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2008, s. 21.

podstawie Stanisław Wykrętowicz uznaje: „[...] zaczątki samorządu istniały bez wątpienia we wszystkich epokach życia państwowego, to jednak samorząd jako pojęcie prawne dopiero wtedy powstał, gdy stosunek panującego w państwie absolutnym do podwładnych ze stosunku władzy począł zmieniać się w stosunek prawny, gdy jednostka fizyczna poza prawami prywatnymi poczęła nabywać prawa publiczne, gdy w szczególności powstające państwo konstytucyjne i praworządne na mocy swej ustawodawczej władzy zorganizowało związki gminne dla swoich celów i włączyło je jako jednostki publicznoprawne w swój organizm. Ta chwila jest chwilą powstania instytucji samorządu w znaczeniu nowożytnym, a tym samym chwilą powstania nauki o samorządzie”⁷.

Biorąc pod uwagę przywołane rozważania, należy zgodzić się z twierdzeniem, że samorząd terytorialny uwzględnia, po pierwsze, dążenia wspólnot samorządowych do zarządzania swoimi sprawami, a po drugie – potrzeby władzy państwowej, co w tym przypadku czyni go nierozłącznym elementem współczesnego państwa demokratycznego⁸.

Tak rozumiany samorząd terytorialny tworzą wszystkie wspólnoty mieszkańców danego państwa i wyłonione przez nie reprezentacje, które zostały powołane przez przepisy prawa do sprawowania roli administracji publicznej w formach zdecentralizowanych⁹. W rezultacie wspólnoty te i ich reprezentacje samodzielnie decydują o wykonywaniu zadań publicznych będących następstwem ich potrzeb na określonym terytorium, pod ustawowym nadzorem administracji rządowej. W tym kontekście przynależność do wspólnoty opiera się na wspólnym terytorium, które jest podstawą kształtowania się zbiorowej świadomości oraz wzajemnych celów i więzi, np. społecznych, gospodarczych, ekonomicznych, politycznych, kulturowych, geograficznych, demograficznych¹⁰.

W związku z tym cytowane przemyślenia dowodzą, że do podstawowych właściwości samorządu terytorialnego we współczesnym państwie demokratycznym należy zaliczyć:

- przepisy prawa, które zabezpieczają prawa wspólnot samorządowych i wyłonionych przez nie reprezentacji do zarządzania swoimi sprawami;
- obligatoryjny charakter samorządu, tj. wspólnoty samorządowe i wyłonione przez nie reprezentacje uczestniczą w wykonywaniu samorządu obowiązkowo z mocy prawa;

⁷ J. Panejko, *Geneza i podstawy samorządu europejskiego*, Wilno 1934, ss. 9-10, cyt. za: S. Wykrętowicz, *Samorząd jako wyraz demokracji obywatelskiej*, w: S. Wykrętowicz (red.), *Samorząd w Polsce. Istota, formy, zadania*, Wyd. WSB, Poznań 2008, s. 13.

⁸ J. Pokładecki, *Globalizacja a europejski samorząd terytorialny*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 4/2016, s. 175.

⁹ Z. Leoński, *Ustrój i zadania samorządu terytorialnego*, w: S. Wykrętowicz (red.), *Samorząd w Polsce...*, cyt. wyd., s. 117.

¹⁰ E. Ochendowski, *Prawo administracyjne, część ogólna*, TNOiK, Toruń 1997, s. 22. Zob. G. Dutkiewicz, *Rola lokalnych elit politycznych w kształtowaniu samorządu terytorialnego Gdyni w latach 2010-2014*, „Zeszyty Gdynińskie” 12/2017, s. 26.

– wspólnoty samorządowe i ich reprezentacje wykonują zadania należące do administracji publicznej;

– samodzielność, tj. zarządzanie samorządu odbywa się na zasadach samodzielności (decentralizacji), co oznacza, że wkraczanie w to zarządzania odbywa się wyłącznie w formach przewidzianych prawem i nienaruszających tej samodzielności¹¹.

Jednakże zarządzanie samorządu terytorialnego, m.in. w wykonywaniu zadań administracji publicznej, nie jest pozbawione podobnych zagrożeń i wynaturzeń towarzyszących współczesnej demokracji, zwłaszcza systemowi sprawowania władzy, np. korupcji, nadużyć stanowisk publicznych w celu uzyskania prywatnych korzyści, niekompetencji osób sprawujących urzędy publiczne czy preferowania interesów partykularnych¹².

Dla pełniejszego uchwycenia tych zagrożeń i wynaturzeń na samorząd terytorialny warto także spojrzeć przez pryzmat rozgrywek politycznych. W tym względzie postrzega się go jako formę walki z władzą centralną. Jest tak, gdy samorząd terytorialny stanowi oparcie społeczeństwa walczącego z państwem, np. gdy władze centralne i samorządowe reprezentują odmienne siły polityczne, jako element walki politycznej o władzę lokalną (co miało miejsce w wyborach samorządowych w 2018 r.) oraz jako arenę gry politycznej, a jego przedstawiciele jako aktorów sceny politycznej¹³.

W tym duchu należy zaznaczyć, że wśród negatywnych procesów, z których wynika pogłębiający się kryzys, a wraz z nim ciągła konieczność reformy administracji samorządowej, wyróżnia się:

– polityzację samorządu terytorialnego w ramach ogólnokrajowych walk politycznych, co odbiera jednostkom samorządu terytorialnego znaczną część politycznej niezależności od szczebla centralnego;

– koncentrację kapitału w skali krajowej, ponadnarodowej i globalnej, co pozbawia jednostki samorządu terytorialnego możliwości wykonywania kontroli znacznej części działalności gospodarczej prowadzonej na ich terenie i uzyskiwania z tego tytułu wpływów podatkowych, co pogłębia tradycyjnie już kryzys finansowy samorządu;

– postęp techniczny, który bardziej sprzyja centralizacji niż decentralizacji władzy, a tym samym powoduje spadek zainteresowania obywateli samorządem terytorialnym¹⁴.

Analizując istotę i rolę samorządu terytorialnego¹⁵, nie ulega jednak wątpliwości, że stanowi on wyraz demokracji obywatelskiej, która przejawia się

¹¹ Z. Leoński, *Ustrój i zadania samorządu...*, cyt. wyd., s. 118.

¹² J. Pokładecki, *Globalizacja...*, cyt. wyd., s. 179.

¹³ Z. Leoński, *Ustrój i zadania samorządu...*, cyt. wyd., s. 120.

¹⁴ H. Izdebski, *Samorząd terytorialny...*, cyt. wyd., ss. 52-53.

¹⁵ G. Dutkiewicz, *Samorząd terytorialny Stanisławowa i Ziemi Stanisławowskiej w II Rzeczypospolitej, w: Po stronie pamięci i dialogu... Stanisławów i Ziemia Stanisławowska w dobie przemian społecznych*

w udziale członków wspólnoty samorządowej w zarządzeniu tą wspólnotą, a przejawem tego udziału są m.in. wybory samorządowe¹⁶. Dlatego właśnie samorząd terytorialny przyczynia się do kształtowania społeczeństwa obywatelskiego rozumianego jako „jedna z kluczowych i zarazem wyróżniających idei normatywnych europejskiej myśli i praktyki polityczno-ustrojowej, określającej szczególną strukturę działań, więzi społeczno-kulturowych i przekonań moralno-politycznych, jaką w poczuciu samodecydowania o sobie, odpowiedzialnej troski za dobro wspólne oraz jakość życia publicznego stworzyli członkowie określonego społeczeństwa”¹⁷.

Z obecnej perspektywy jest zatem oczywiste, iż istota samorządu terytorialnego we współczesnym państwie demokratycznym wyraża się w zagwarantowaniu swoim obywatelom udziału w sprawowaniu władzy publicznej. W związku z tym faktem samorząd terytorialny zapewnia wspólnotom samorządowym udział w sprawowaniu władzy publicznej, a tym samym powoduje, że władza ta zaspokaja bieżące potrzeby mieszkańców oraz kreuje pozytywne warunki do ich rozwoju społecznego, gospodarczego, kulturowego i cywilizacyjnego¹⁸.

W tej sytuacji rola samorządu terytorialnego we współczesnym państwie demokratycznym polega m.in. na podejmowaniu działań na rzecz zaspokojenia zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej, załatwianiu jej spraw publicznych oraz rozwiązywaniu problemów, co czyni samorząd terytorialny gospodarzem określonej wspólnoty terytorialnej, odpowiedzialnym za jej rozwój oraz standard życia jej mieszkańców¹⁹.

Tym sposobem można również wyróżnić wiele innych działań na rzecz wspólnoty terytorialnej i jej społeczności, które może bardziej wynikać z istoty samorządu, jak współpraca samorządów z siłami zbrojnymi, np. Wojskami Obrony Terytorialnej (WOT), na rzecz lokalnych problemów bezpieczeństwa, m.in. w zakresie infrastruktury krytycznej, gdzie po obu stronach podejmowane działania powinny być spójne i długofalowe²⁰.

---

oraz narodowościowych XIX i pierwszej połowy XX wieku, w: M. Kardas, A.A. Ostanek, P. Semków (red.), Wyd. A.A. Ostanek, Warszawa – Stanisławów 2017, ss. 117-119; też, *Współczesny model samorządu terytorialnego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 187A/2011, ss. 69-82; też, *Dzieje samorządu terytorialnego w Polsce po II wojnie światowej*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych” 2010, Rocznik II, ss. 193-203.

¹⁶ L. Kieres, *Samorząd terytorialny jako instytucja społeczeństwa obywatelskiego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, Rok LXVIII, z. 2, s. 177.

¹⁷ „Społeczeństwo obywatelskie, społeczeństwo cywilne” (hasło), w: *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/spoleczenstwo-obywatelskie;3978369.html> [7.11.2018].

¹⁸ W. Lis, *Istota i rola samorządu terytorialnego w państwie demokratycznym*, „Rocznik Nauk Prawnych” t. XXII, 1/2012, ss. 161-162.

¹⁹ J.J. Parysek, *Rola lokalnego samorządu terytorialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym i przestrzennym gmin*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2015, Rok LXXVII, z. 3, ss. 28-29.

²⁰ J. Sabak, *Obrona Terytorialna razem z samorządami*, <https://www.defence24.pl/obrona-terytorialna-razem-z-samorzadami-wywiad> [7.11.2018].

Istota i rola samorządu terytorialnego w nauce społecznej Kościoła katolickiego

Prezentując istotę i rolę samorządu terytorialnego w nauczaniu społecznym Kościoła katolickiego, dla pełniejszego zrozumienia konieczne jest odwołanie się do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. i zawartej w niej zasady relacji Państwo – Kościół w Polsce współczesnej, czyli zasady „demokratycznego państwa prawnego”, respektującego chrześcijańskie dziedzictwo Narodu, w myśl której państwo polskie jest demokratycznym państwem prawa urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej, a jego porządek prawny ma korzenie w chrześcijańskim systemie wartości²¹.

W kontekście tej problematyki najbardziej znanym dokumentem społecznym Kościoła katolickiego po Soborze Watykańskim II, który odnosi się do problematyki samorządu terytorialnego, jest Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”²², w świetle której samorząd terytorialny zapewnia wszystkim obywatelom, bez żadnej dyskryminacji, możliwość udziału w zarządzaniu państwem, wyborze jego władz oraz uchwalaniu jego podstaw prawnych, w tym pola działania i celów instytucji państwowych²³.

Za szczególnie ważne w tej interpretacji należy uznać to, iż zaznacza on wyraźnie, by władze państwa nie stawiały przeszkód i nie pozbawiały wspólnot terytorialnych ich samorządności, czyli prawa do samodzielnego rozstrzygania spraw, wykonywania zadań i reprezentowania interesów swojej wspólnoty wobec państwa, ale by starały się w tej działalności je wspierać²⁴.

Warto zwrócić uwagę, że w doktrynie społecznej Kościoła katolickiego wspólnotom terytorialnym przyznaje się miejsce wśród wspólnot naturalnych, jako społeczności rodzin połączonych więzią sąsiedztwa opartą na wspólnym terytorium. Zgodnie z tym założeniem prawa i wolności wspólnot terytorialnych mają charakter naturalny i wywodzą się z naturalnych praw ich członków²⁵.

W chrześcijaństwie istota samorządu terytorialnego odnosi się zatem do uznania, a co za tym idzie, ochrony podmiotowości wspólnot terytorialnych w życiu publicznym, czyli ich prawa do zarządzania swoimi sprawami. Pogląd ten w nauczaniu społecznym Kościoła katolickiego zajmuje ważne

²¹ Ks. J. Krukowski, *Konstytucyjne zasady relacji Państwo – Kościół w Polsce współczesnej*, <http://www.niedziela.pl/arttykul/96011/nd/Konstytucyjne-zasady-relacji-PANSTWO> [08.11.2018].

²² *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, <http://ptm.rel.pl/files/swii/141-gaudium-et-spes.pdf> [9.11.2018].

²³ Tamże, ss. 602-603.

²⁴ Tamże, s. 603.

²⁵ M. Kasiński, *Samorząd terytorialny jako wartość cywilizacyjna*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” vol. 11, 2/2008, s. 205.

miejsce, ponieważ postuluje on ochronę samorządności wspólnot terytorialnych poprzez oparcie życia społecznego na zasadzie pluralizmu²⁶.

Tak prezentowane stanowisko Kościoła katolickiego uznaje zasadę pluralizmu państwowego interpretowaną m.in. jako zasadę demokratycznego państwa zapewniającą wspólnotom terytorialnym prawo do swobodnego funkcjonowania w życiu publicznym, wyrażania różnorodnych opinii, reprezentowania swych interesów oraz udział w sprawowaniu władzy za jedną z najistotniejszych zasad organizacji życia społecznego²⁷.

Różnie można oczywiście przedstawiać zasadę pluralizmu państwowego, ale taka prezentacja, tj. w klasycznym rozumieniu, stale występuje w społecznym nauczaniu Kościoła katolickiego, który domaga się istnienia i działalności samorządu terytorialnego jako wspólnoty, która skupia wszystkich mieszkańców określonego terytorium, a której celem jest dobro ogólne tych mieszkańców²⁸.

Przywołując ten obraz stanu tak nakreślony przez Kościół katolicki, samorząd terytorialny odzwierciedla zarówno społeczne zaangażowanie, jak i obywatelską odpowiedzialność, uczestnictwo oraz demokratyczny sposób rządzenia. Dzięki temu sedno jego istnienia oznacza możliwość załatwiania i rozwiązywania spraw publicznych swojej wspólnoty terytorialnej, co stanowi właściwe, dynamiczne i rozwojowe funkcjonowanie wspólnot terytorialnych w ramach życia społecznego oraz sprzyja ich jedności, integracji i solidarności²⁹. W tej perspektywie Kościół katolicki uczy więc przez swą naukę społeczną, że zaangażowanie społeczne jest istotnym wymiarem chrześcijaństwa, które wynika z wiary, albowiem człowiek wierzący nie może biernie przebywać w otaczającej go rzeczywistości³⁰.

Ważnym elementem nauki społecznej Kościoła katolickiego jest zatem upodmiotowienie wspólnot terytorialnych na zasadzie pomocniczości (tj. subsydiarności) pojmowanej jako możliwość swobodnego ich istnienia, działania i stanowienia o sobie na wszystkich płaszczyznach życia społecznego³¹. Dlatego prezentowanie samorządu terytorialnego jako organizacji działającej na rzecz ochrony i przyznania praw wspólnocie terytorialnej jako społeczności rodzin uznaje się za szczególny obowiązek Kościoła katolickiego.

Współcześnie zasada pomocniczości stanowi fundament państwa postrzeżanego jako demokratyczne. W Polsce jest ona wyrażona m.in. w preambule Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., w której podkreśla się, że prawa

²⁶ Tamże.

²⁷ C. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1985, s. 514.

²⁸ A.F. Dziuba, *Samorząd terytorialny drogą upodmiotowienia społeczności lokalnych*, „Teologia i Człowiek” 17/2011, ss. 179-180.

²⁹ Tamże, s. 178.

³⁰ H. Skorowski, *Zaangażowanie społeczne istotnym wymiarem chrześcijaństwa*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 1990, vol. 15, ss. 155, 161-163.

³¹ A.F. Dziuba, *Samorząd terytorialny...*, cyt. wyd., s. 179.

podstawowe państwa polskiego oparte są na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot³².

Wnioski

Nie ulega wątpliwości, że na początku XXI wieku samorząd terytorialny w formie władzy samorządowej obok władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej stanowi konieczny element ustroju współczesnych państw postrzeganych na arenie i w stosunkach międzynarodowych jako demokratyczne – takich, których ustroj gwarantuje swoim obywatelom szereg praw i wolności oraz zapewnia bez żadnej dyskryminacji możliwość udziału w zarządzaniu państwem, wyborze jego władz i uchwalaniu jego podstaw prawnych.

Należy więc uznać, iż samorząd terytorialny jest podstawową, demokratyczną formą decentralizacji władzy wykonawczej powołaną do realizacji wartości, zasad i zadań w życiu społecznym. Zgodnie z tym za powszechne i właściwe przyjmuje się, iż we współczesnym państwie demokratycznym wspólnoty terytorialne i ich reprezentacje samodzielnie decydują o wykonywaniu zadań publicznych będących następstwem ich potrzeb na określonym terytorium, pod ustawowym nadzorem administracji państwa.

Jednak to, w jakiej kondycji znajduje się samorząd terytorialny – m.in. czy jest silny i odpowiada na zmiany zachodzące w otaczającej go rzeczywistości – wpływa na to, jak jest on postrzegany i oceniany. Stąd jego pozycję wzmacnia ciągła konieczność reformy administracji samorządowej.

Natomiast analizując stanowisko Kościoła katolickiego dotyczące instytucji samorządu terytorialnego, z prezentowanych rozważań wynika, iż w jego społecznym nauczaniu istota i rola samorządu terytorialnego odnosi się do uznania i ochrony podmiotowości wspólnot terytorialnych. Tak przynajmniej można sądzić na podstawie tego, że akcentuje on ochronę samorządności wspólnot terytorialnych poprzez oparcie życia publicznego na zasadzie pluralizmu państwowego.

Podążając tym tropem myślenia, Kościół katolicki wśród najważniejszych zasad organizacji życia społecznego wskazuje na zapewnienie wspólnotom terytorialnym prawa do swobodnego istnienia, działania i stanowienia o sobie, czyli swobodnego funkcjonowania, samodzielnego zarządzania swoimi sprawami, reprezentowania swych interesów, w tym rozwiązywania problemów oraz prawa do udziału w sprawowaniu władzy w państwie.

³² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

Można więc podsumować, że z chrześcijańskiego punktu widzenia samorząd terytorialny odzwierciedla społeczne zaangażowanie, obywatelską odpowiedzialność, uczestnictwo i demokratyczny sposób rządzenia. Z tej perspektywy prezentowanie samorządu terytorialnego jako instytucji działającej na rzecz ochrony i przyznania praw wspólnotom terytorialnym jako społeczności rodzin połączonych więzią sąsiedztwa opartą na wspólnym terytorium uważa się za obowiązek w nauczaniu społecznym Kościoła katolickiego.

Literatura

- Dutkiewicz G., *Dzieje samorządu terytorialnego w Polsce po II wojnie światowej*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych” 2010, Rocznik II.
- Dutkiewicz G., *Rola lokalnych elit politycznych w kształtowaniu samorządu terytorialnego Gdyni w latach 2010-2014*, „Zeszyty Gdynińskie” 12/2017.
- Dutkiewicz G., *Samorząd terytorialny Stanisławowa i Ziemi Stanisławowskiej w II Rzeczypospolitej*, w: M. Kardas, A. A. Ostanek, P. Semków (red.), *Po stronie pamięci i dialogu... Stanisławów i Ziemia Stanisławowska w dobie przemian społecznych oraz narodowościowych XIX i pierwszej połowy XX wieku*, Wyd. A. A. Ostanek, Warszawa – Stanisławów 2017.
- Dutkiewicz G., *Współczesny model samorządu terytorialnego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 187A/2011.
- Dziuba A. F., *Samorząd terytorialny drogą upodmiotowienia społeczności lokalnych*, „Teologia i Człowiek” 17/2011.
- Izdebski H., *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Wyd. Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2008.
- Kasiński M., *Samorząd terytorialny jako wartość cywilizacyjna*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” vol. 11, 2/2008.
- Kieres L., *Samorząd terytorialny jako instytucja społeczeństwa obywatelskiego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, Rok LXVIII, z. 2.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Leoński Z., *Ustrój i zadania samorządu terytorialnego*, w: S. Wykrętowicz (red.), *Samorząd w Polsce. Istota, formy, zadania*, Wyd. WSB, Poznań 2008.
- Lis W., *Istota i rola samorządu terytorialnego w państwie demokratycznym*, „Rocznik Nauk Prawnych” t. XXII, 1/2012.
- Ochendowski E., *Prawo administracyjne, część ogólna*, TNOiK, Toruń 1997, s. 22.
- Parysek J. J., *Rola lokalnego samorządu terytorialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym i przestrzennym gmin*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2015, Rok LXXVII, z. 3.
- Pokładecki J., *Globalizacja a europejski samorząd terytorialny*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 4/2016.
- Skorowski H., *Zaangażowanie społeczne istotnym wymiarem chrześcijaństwa*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 1990, vol. 15.
- Strzeszewski C., *Katolicka nauka społeczna, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych*, Warszawa 1985.

Źródła internetowe

- Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, <http://ptm.rel.pl/files/swii/141-gaudium-et-spes.pdf>
- Krukowski J. ks., Konstytucyjne zasady relacji Państwo – Kościół w Polsce współczesnej, <http://www.niedziela.pl/artukul/96011/nd/Konstytucyjne-zasady-relacji-PANSTWO>
- Sabak J., Obrona Terytorialna razem z samorządami, <https://www.defence24.pl/obrona-terytorialna-razem-z-samorzadami-wywiad>
- „Samorząd” (hasło), w: Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/samorzad;3971727.html>
- „Samorząd terytorialny” (hasło), w: Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/samorzad-terytorialny;3971731.html>
- Serafiński K., Czy Polska jest państwem katolickim? <https://liberte.pl/czy-polska-jest-panstwem-katolickim/>
- „Społeczeństwo obywatelskie, społeczeństwo cywilne” (hasło), w: Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/spoleczenstwo-obywatelskie;3978369.html>
- Tomaszkiewicz M., Najbardziej religijne narody świata. Polska jak Afganistan, <https://www.newsweek.pl/swiat/najbardziej-religijne-narody-swiata-polska-jak-afganistan-mapa/jb4188g>

Gracjana Dutkiewicz – THE ESSENCE AND ROLE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN THE SOCIAL TEACHING OF THE CATHOLIC CHURCH

Referring to this year's local government elections in Poland traditionally on the occasion of this type of events which concern the manifestation of local democracy in the public debate, there are many questions about the essence and role of local self-government in a modern democratic state. Therefore it is necessary to consider what is the essence and role of local self-government in a democratic state in which Catholicism dominates, a state based on the principles of a democratic state of law and the doctrine of the Catholic Church which seems to be Poland at the time. Bearing these matters in mind, in this article the subject of my considerations in the first part is to present the essence and role of local self-government in a democratic state, while in the second part to present the essence and role of local self-government in the social teaching of the Catholic Church, whose teaching is related to the development of modern societies.

Keywords: local self-government, social teaching of the Catholic church, democratic states